

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту організацій і
адміністрування ім. М.П. Поліщука

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ПІКА Тетяна Миколаївна

УДК: 347.64-053.2+352.071.6(477.42)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ
ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ В ОБ'ЄДНАНИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Спеціальність 073 Менеджмент
Подається на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Орликовський Микола Олександрович
Кандидат економічних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Піка Т.М. Управління формуванням конкурентних переваг послуги патронату над дитиною в об'єднаних територіальних громадах Житомирської області. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 073 «Менеджмент». – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, 2021.

У кваліфікаційній роботі досліджені теоретичні аспекти можливості та необхідності запровадження послуги патронату над дитиною в територіальних громадах. Обґрунтовані можливі шляхи вирішення проблемних питань, які виникають при її впровадженні, а також розроблені методичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності патронату серед інших соціальних послуг, які запроваджуються в територіальних громадах Житомирської області. Розроблено модель розвитку та забезпечення надання послуги патронату над дитиною на рівні громади.

Ключові слова: патронат над дитиною, патронатний вихователь, забезпечення найкращих інтересів дитини, складні життєві обставини, територіальна громада.

Annotation

Pika T.M. Management of the formation of competitive advantages of child patronage service in the united territorial communities of Zhytomyr region. – Manuscript.

The diploma paper for Master Degree in 073 “Management”. Polissia National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, 2021.

Theoretical aspects of the possibility and necessity of introducing the child patronage service in territorial communities are studied in the master paper. Possible ways of solving the problematic issues while implementing the patronage service are established. Methodological recommendations on increasing the competitiveness of patronage among other social services implemented in territorial communities of Zhytomyr region are developed. The model of developing and providing the child patronage service on community level is designed.

Key words: child patronage, patronage tutor, ensuring the best interests of the child, difficult life circumstances, territorial community.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ	9
1.1. Сутність послуги патронату над дитиною та особливості її розвитку в Україні	9
1.2. Патронат над дитиною як альтернатива інституційному догляду в Україні	14
1.3. Нормативно - правове регулювання послуги патронату над дитиною	17
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	22
Аналіз існуючих практик та бар'єрів у розвитку послуги	
2.1. патронатних сімей в адміністративно-територіальних одиницях Житомирщини	22
Особливості проведення інформаційно-рекламних кампаній	
2.2. з розвитку послуги патронату над дитиною в Житомирській області	27
Економічне обґрунтування переваги послуги патронату над	
2.3. дитиною в порівнянні з інституційними закладами догляду та виховання дітей	29
Висновки до розділу 2	32
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	35
Модель міжвідомчої взаємодії з органами місцевого	
3.1. самоврядування у запровадженні патронату над дитиною в Житомирській області	35
Методичні рекомендації щодо розвитку соціальної	
3.2. ініціативи – патронату над дитиною в територіальних громадах Житомирської області	38
Висновки до розділу 3	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Кожна дитина та молода людина повинна жити в середовищі, що забезпечує її підтримку, захист і догляд, а також сприяє повному розкриттю її потенціалу

Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду за дітьми, ст. 4

Актуальність теми дослідження. Одним із головних завдань соціальної держави є вирішення питань, пов'язаних із захистом прав та законних інтересів дітей, в тому числі дітей із сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків. На теренах сучасної України, у зв'язку з децентралізацією та проведенням адміністративно-територіальної реформи, закономірно, що система надання соціальних послуг має розбудовуватись безпосередньо за місцем проживання одержувачів соціальних послуг – в територіальних громадах. А створення умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей та збереження біологічної сім'ї дитини, попередження потрапляння дітей в інституційні установи догляду та виховання дітей – реформа деінституціалізації, є одним із пріоритетних завдань держави. Тому основна спрямованість соціальної політики в галузі дитинства сьогодні полягає у тому, щоб створити відповідні умови для більшої ефективності існуючих та створення нових соціальних послуг, які мають задовільняти потреби і реалізовувати інтереси дітей, у тому числі в новостворених територіальних громадах.

Визнання необхідності розробки нових підходів щодо піклування над дітьми, які з певних причин позбавлені сімейного виховання, сприяла діяльність установ ООН в Україні. Крім того, усвідомленню змін допомогло і ознайомлення з практикою альтернативних форм виховання (прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу), яка поширена в багатьох країнах світу. В

документах Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) простежується визнання наявності інституту альтернативних форм виховання в системі державної опіки над дітьми як свідчення про успішний соціальний розвиток тієї чи іншої країни. Іншою обставиною, що спонукала до пошуку нових форм догляду та виховання дітей із сімей у складних життєвих обставинах та дітей-сиріт, дітей, що залишились без піклування батьків, безумовно стало те, що існуюча система державної опіки над дітьми функціонує вже понад 85 років та була орієнтована на колективні форми виховання дітей – інтернатні заклади. Але, на даний час, коли пріоритетом визначено виховання в сім'ї, особлива увага стала приділятися впровадженню таких інститутів, як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, патронат над дитиною. Сімейний кодекс України передбачає форми влаштування дітей у сім'ю: усиновлення, опіка та піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, а також як тимчасова форма – патронат. Нерідко виникають ситуації, коли застосувати сімейні форми влаштування не є можливим. В цьому випадку діти передаються в державні установи. Але, як показує українська та міжнародна практика, виховання дітей у подібних інституціях не відповідає їх інтересам та не в змозі задовільнити потреби для гармонійного розвитку особистості. Виходом із сформованої ситуації може бути передача дитини в патронатну сім'ю у випадках, передбачених законодавством.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Розвиток патронату як форми тимчасового влаштування дитини супроводжується досить великою кількістю досліджень, в рамках яких вивчають сильні та слабкі сторони соціальної практики – патронату над дитиною, потреби в подальшому врегулюванні стосунків між дитиною, патронатними (тимчасовими) вихователями та соціальними службами, які здійснюють супровід даної послуги. В Україні окремі питання впровадження послуги сімейного патронату вивчала низка українських науковців (А. Дакал, Є. Падун та І. Тимуш, Ж. Петрочко, М. Сидорчук, Л. Фуштей). Враховуючи теоретичні положення і здобутки зазначених авторів, звертаємо увагу на те, що ряд питань щодо розвитку

сімейних форм влаштування дітей, постійно моделює нові їх види, що зумовлює необхідність проведення поглибленого вивчення і дослідження нових аспектів. Оскільки зазначені дослідження були виконані в період, коли в Україні практична реалізація даної ідеї ще не відбулась на державному рівні, у зв'язку з цим, наукові доробки зосереджувались на теоретичних, історичних та частково правових основах цієї форми виховання, ініціатив громадських організацій.

Початок впровадження в Україні інноваційної форми тимчасового влаштування дітей зумовлює потребу у вивченні сучасної практики та вдосконалення її законодавчого унормування.

Об'єкт дослідження: запровадження послуги патронату над дитиною в територіальних громадах Житомирської області.

Предмет дослідження: можливості та перешкоди розвитку послуги патронату над дитиною в територіальних громадах Житомирської області.

Мета дослідження полягає в теоретичному дослідженні визначення можливості та необхідності запровадження послуги патронату над дитиною в територіальних громадах, проблем, які виникають при її запровадженні, та можливих шляхів їх вирішення, а також у розробці методичних рекомендацій щодо конкурентних переваг над іншими соціальними ініціативами.

Для досягнення поставленої мети необхідне послідовне вирішення наступних взаємообумовлених завдань:

- проаналізувати теоретичні засади запровадження послуги патронату над дитиною;
- розглянути послугу патронату над дитиною як інновацію держави у сфері забезпечення права дитини на сім'ю;
- визначити основні проблеми запровадження послуги патронату в територіальних громадах;
- здійснити аналіз можливості та необхідності запровадження послуги патронату;

- розробити пропозиції щодо запровадження та подальших конкурентних переваг послуги патронату над дитиною в територіальних громадах.

У ході дослідження, відповідно до поставлених нами завдань було використано такі **методи**: *теоретичний* – аналіз психологічної, соціально-педагогічної літератури для узагальнення теоретичних підходів до проблеми розвитку сімейного патронату; *діалектичний*, що дозволило детальніше розкрити зміст таких понять, як «патронат над дитиною», «складні життєві обставини», «забезпечення найкращих інтересів дитини»; *історичний метод*, за допомогою якого здійснено аналіз нормативно-правового регулювання послуги патронату; *соціологічний* – сприяв визначенню зацікавленості та мотивації до запровадження послуги патронату в територіальних громадах, шляхом проведення фокус-груп, інтерв'ю, методики мозкового штурму.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі аналізу діючих практик та бар'єрів у розвитку послуги патронату *вперше* розроблено та обґрунтовано методичні рекомендації щодо підвищення конкурентноспроможності патронату серед інших соціальних послуг, які запроваджуються в територіальних громадах Житомирської області; *уточнено* можливість територіальних громад отримати додатковий ресурс, пропонуючи дану послугу на платній основі; *розкрито* основні проблеми та бар'єри в розвитку патронату над дитиною.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані у фаховій діяльності професіоналів, спеціалістів, які здійснюють відповідну роботу щодо запровадження послуги патронату над дитиною в адміністративно-територіальних одиницях.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (40 найменувань). Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 49 сторінок.

Апробація результатів та публікації. Матеріали дослідження апробовано шляхом публікацій тез за темою дослідження в матеріалах Міжнародної

науково-практичної конференції «Механізми управління розвитком територій» на базі Поліського національного університету (м. Житомир, 20-21 жовтня 2020 року); VI Міжнародної конференції «Менеджмент в аграрному секторі економіки: теорія та практика ефективного розвитку» (м. Житомир, 03 грудня 2020 року); II Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг та логістика в агробізнесі» (м. Київ, 15 квітня 2021 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ

1.1. Сутність послуги патронату над дитиною та особливості її розвитку в Україні

В серпні 2017 року Урядом України було схвалено Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 - 2026 роки [30, ст.1], в якій переглянуто пріоритети державної політики у сфері охорони дитинства, підтримки сім'ї, створення відповідних умов для виховання та розвитку дітей у сім'ї, або середовищі, максимально наближеному до сімейного. Даний документ має конкретні очікувані результати, серед яких забезпечення у кожній територіальній громаді дітям та сім'ям з дітьми доступу до послуг відповідно до їх потреб. Тому, запровадження послуги патронату в Україні та розвиток мережі патронатних сімей на сьогодні розглядається одним із пріоритетних кроків деінституціалізації.

«Патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставинан. Метою патронату над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками / законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на повернення у сім'ю відповідно до найкращих інтересів дитини» [3, ст.1].

У широкому значенні патронат над дітьми можна розглядати як систему соціальних взаємодій, процес певної спільної діяльності, під час якої особи, групи або спільноти безпосередньо чи опосередковано впливають одне на одного. Зазначена послуга передбачає прояви взаємної зацікавленості та відповідальності, допомоги та співпраці. Відтак, ключовими методологічними підходами до запровадження даної інноваційної форми догляду й виховання

дітей є системний, міжсекторний і міжвідомчий науковий підходи, а також й інтегрований підхід. Патронат над дітьми становить інноваційну соціально-педагогічну систему взаємодії професіоналів, фахівців соціальної сфери та спеціалістів інших дотичних до зазначеного питання усов та організацій, діючих патронатних вихователів та їх добровільних помічників, біологічних родичів дитини, зокрема батьків, які опинилися у складних життєвих обставинах. Зазначена система передбачає реалізацію комплексу технологій: пошуку та суттєвого відбору, професійної підготовки патронатних вихователів; соціально-педагогічної та психологічної підтримки дитини, а також соціального супроводу її біологічної сім'ї; оцінки потреб дитини та її сім'ї, ведення конкретного випадку.

Процес пошуку та відбору відбувається у два етапи, а саме:

На першому відбувається інформування громадськості щодо послуги патронату та пошук кандидатів у патронатні вихователі. Алгоритм дій на даному етапі представлено на рис.1.1.

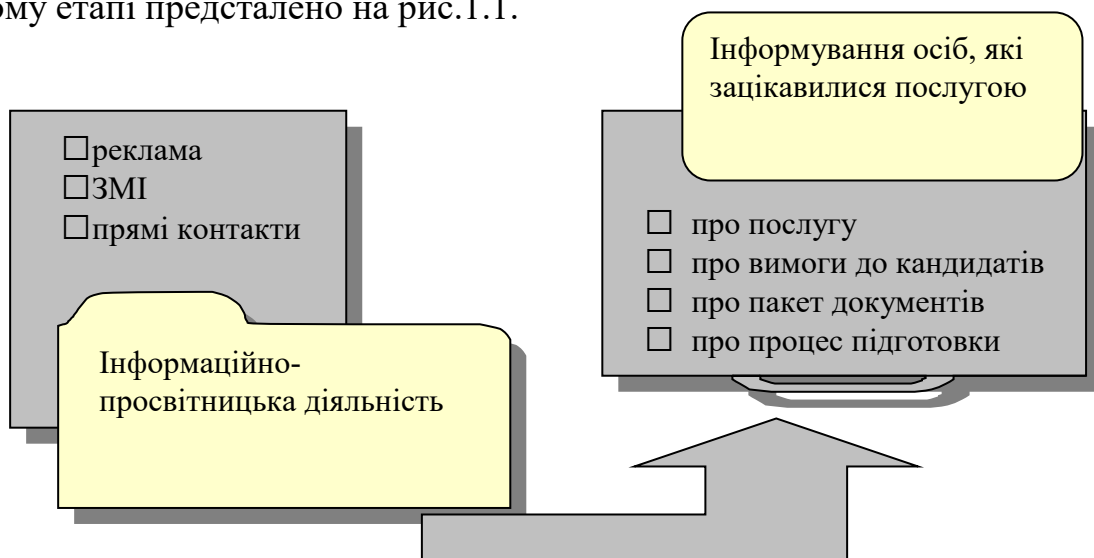


Рис. 1.1. Інформування громадськості про послугу з патронату і пошук кандидатів у патронатні вихователі [14, с. 2]

На другому етапі, що схематично представлено на рис.1.2, відбувається також здійснення первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі.



Рис. 1.2. Здійснення первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі [14, с. 2]

Надання послуги патронату дитині забезпечується патронатним вихователем. З того часу, коли дитина передається під патронат, патронатний вихователю несе повну відповідальність за життя, збереження та покращення здоров'я дитини, а також є зв'язкою ланкою між дитиною та її батьками. Він професійно налагоджує стосунки з дитиною, яка на певний час розлучена зі своїми батьками, оцінює її потреби, створює сприятливі, комфортні умови для розвитку та соціально психологічної реабілітації дитини, формування чи підтримки важливих для неї родинних стосунків, а також готує дитину до повернення у біологічну родину або допомагає налагодженню стосунків дитини з її новою сім'єю. У зв'язку з тим, що послуга передбачає високий професійний рівень, особи, які виявили бажання стати патронатними вихователями (кандидати у патронатні вихователі), мають відповідати визначеним законодавством вимогам, в тому числі пройти спеціальне навчання. Загальна тривалість програми навчання: 120 годин, з них 91 година аудиторна (26 годин лекційних, 65 – практичних), 29 – самостійної роботи [26].

Алгоритм підготовки сімей кандидатів у патронатні вихователі складається із шести основних компонентів (рис. 1.3):

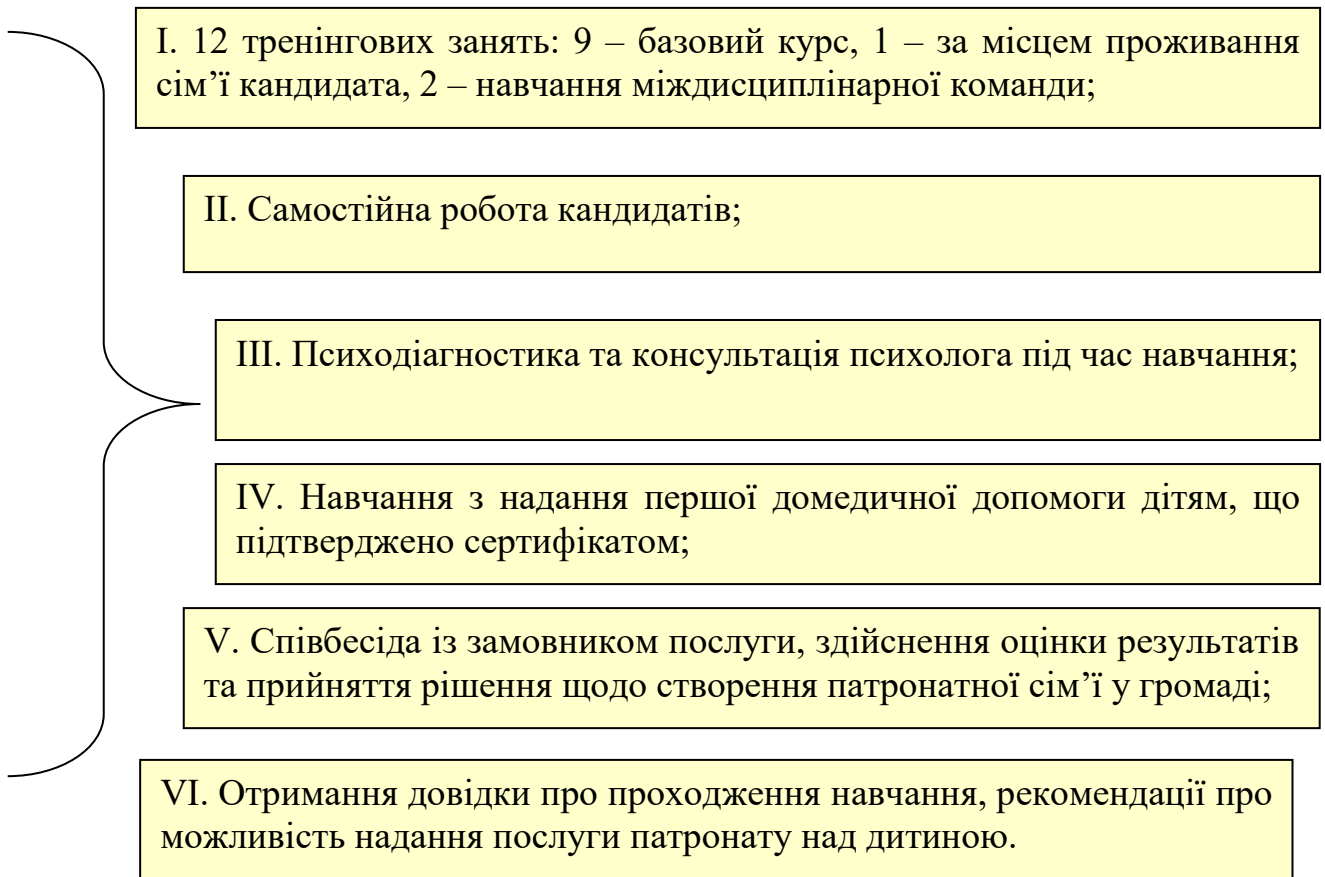


Рис.1.3. Основні компоненти навчання кандидатів у патронатні вихователі [26]

Винятковість патронату в сімейному праві як правового інституту виявляється в тому, що тимчасова передача дитини під патронат здійснюється за відповідним договором. Отже, патронат над дітьми є альтернативною формою тимчасового влаштування дітей, адже діти передаються патронатному вихователю за певну плату, тобто вихователь виконує роботу, за яку отримує кошти від держави, на необхідний для дитини термін, який не перевищує шість місяців, із забезпеченням належних їй умов для проживання та розвитку (рис. 1.4).

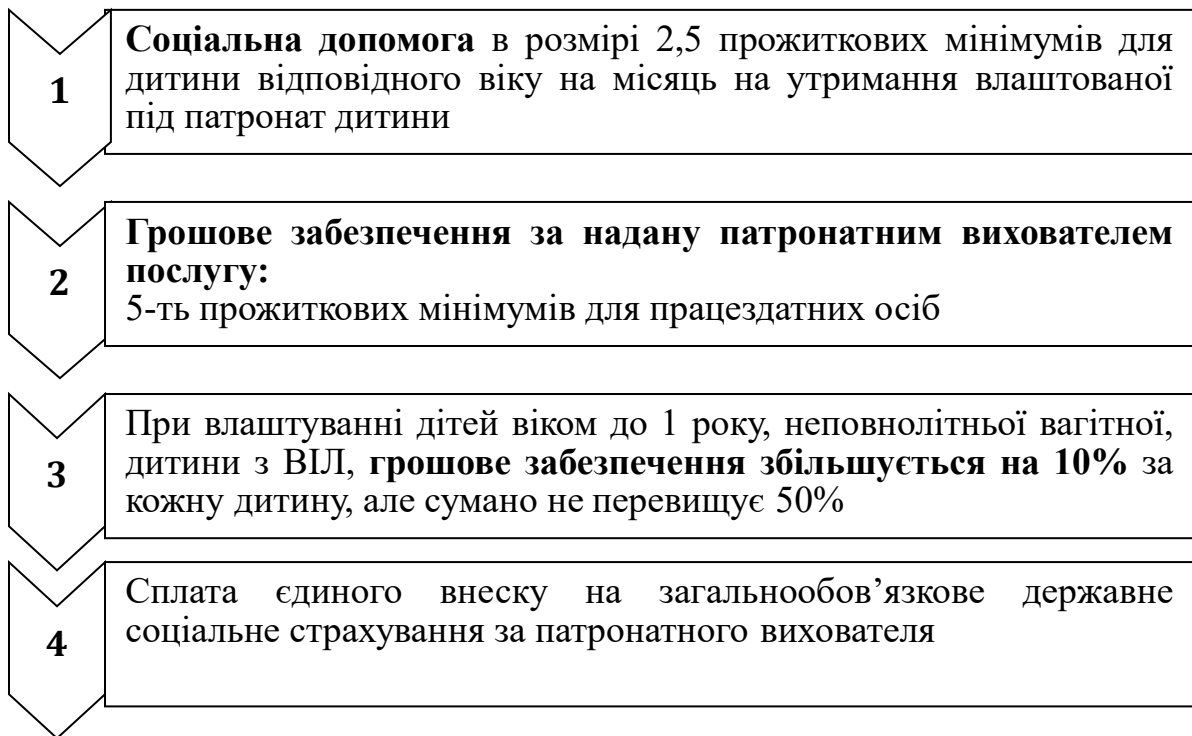


Рис. 1.4. Фінансування послуги патронату над дитиною 2017-2026 рр. - субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам [3]

Законодавець чітко визначає обов'язки патронатного вихователя та випадки припинення договору про патронат. Крім того, для узгодження дій із забезпечення найкращих інтересів дитини, влаштованої в сім'ю патронатного вихователя, та комплексної підтримки в подоланні складних життєвих обставин її батьками або іншими законними представниками утворюється міждисциплінарна команда, до складу якої обов'язково входять патронатний вихователь, працівники соціальної служби та служби у справах дітей. Відповідно надання дитині освітніх послуг, стаціонарної та амбулаторної медичної допомоги здійснюється державними та комунальними навчальними закладами та закладами охорони здоров'я за місцем проживання сім'ї патронатного вихователя або за місцем, де вона проживала до влаштування в сім'ю патронатного вихователя, у разі відповідності її найкращим інтересам [3, п.23].

Соціальний супровід біологічної сім'ї дитини з метою подолання складних життєвих обставин, що призвели до її влаштування в сім'ю патронатного

вихователя, здійснює соціальний заклад (соціальна служба) із залученням інших надавачів соціальних послуг в установленому законодавством порядку [3, п. 24]. Служба у справах дітей здійснює контроль за умовами утримання та виховання дитини, забезпеченням її прав та найкращих інтересів у сім'ї патронатного вихователя [3, п. 25].

1.2. Патронат над дитиною як альтернатива інституційному догляду в Україні

У 2017 році Урядом України розпочато реформу системи захисту прав дітей під назвою ДІ-реформа або деінституціалізація, в рамках якої заплановано реорганізацію закладів інтернатного типу, а натомість створення альтернативних послуг догляду за дитиною, які регулюються законами та відповідними стандартами. Реформа розрахована до кінця 2026 року та передбачає, що за цей час кількість дітей, які перебувають в інституційних закладах догляду та виховання, зменшиться на 90%, а у кожній територіальній громаді запрацюють доступні та якісні послуги для підтримки сімей з дітьми, які відповідатимуть їх індивідуальним потребам.

ДІ-реформа передбачає зміну підходів в роботі й формування переконань керівників та інших представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, працівників соціальної сфери, освіти та здоров'я, поліції. Впровадження нових методик та розвиток послуг в громадах для надання допомоги вразливим сім'ям, попередження влаштування дітей в інтернати неможливі без спеціальних знань, умінь і навичок. Попри те, що реформа вже триває, в громадах відсутні в достатній кількості професіонали, спеціалісти з необхідними компетенціями для впровадження реформи деінституціалізації. Це призводить до того, що ситуація у сфері захисту дітей суттєво не змінюється: сім'ї так і не отримують необхідної допомоги й підтримки, в наслідок чого кількість дітей, які не можуть проживати у сім'ях, зростає [30].

Інтернатні заклади в Україні переважно були створені ще до незалежності України і налічували 200-400 дітей. З часом, у зв'язку зі зменшенням щільності дитячого населення загалом в Україні, а також завдяки активному розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, кількість дітей в інтернатних закладах зменшилась. У цей період (2007-2014 роки) у державі починається активне реформування інституційних закладів виховання та догляду дітей [6, с. 60].

З метою отримання повної інформації про систему захисту дітей та наявних проблем Представництво благодійної організації «Надія і житло для дітей» в Україні впродовж 2015-2016 років провело комплексне дослідження системи захисту дітей в Україні, а основним фокусом дослідження стала система інституційного догляду дітей. В ході дослідження з'ясовано, що станом на 01.09.2015 р. в Україні функціонувало 663 інтернатні заклади, в тому числі 38 будинків дитини, 50 дитячих будинків-інтернатів, 96 загальноосвітніх шкіл-інтернатів, 218 спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів та інших. За інформацією керівників зазначених закладів, в інтернатах усіх типів на той час перебувало майже 100 тисяч дітей. На території Житомирської області функціонувало 23 інституційні заклади, в яких перебувало 2915 дітей, станом на 01.01.2018 р. ця кількість складала 2756 осіб [6, с. 10-12].



Рис. 1.5. Мережа закладів інституційного догляду та виховання дітей Житомирської області станом на 01.01.2018 р. [33, с. 13]

На початок 2018 року в області налічувалось 169916 домогосподарств, в яких проживали діти 0-17 років. На рис. 1.6. можна побачити загальну картину

по Житомирській області щодо ситуації з сім'ями, діти з яких з тих чи інших причин можуть потрапити до інтернатних закладів.

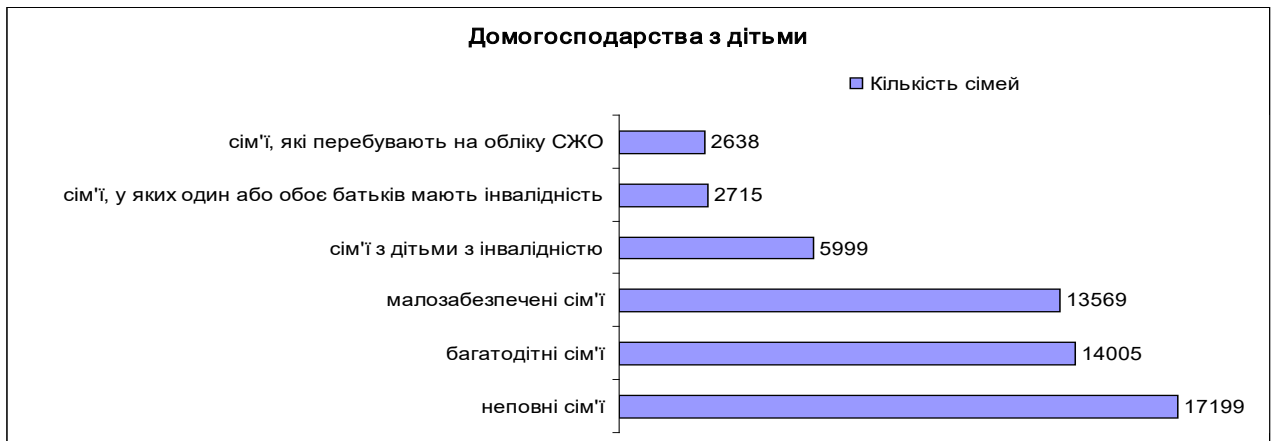


Рис. 1.6. Кількість сімей, діти з яких потенційно можуть потрапити до інтернатного закладу, станом на 01.01.2018 р. [33, с. 5]

В інституційних закладах Житомирської області станом на 01.01.2018 р. виховувались 262 дитини-сироти та дітей, позбавлених батьківського піклування, решта вихованців мали батьків [33, с. 18]. Серед причин влаштування дітей в заклади інституційного догляду та виховання можна виокремити медичні та соціальні (рис. 1.7).



Рис. 1.7. Причини потрапляння дітей Житомирської області до інтернатної установи [33, с. 19]

До соціальних причин відноситься наявність у дитини статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та наявність складних життєвих обставин сім'ї (бідність, ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків і т.д.) [33, с. 19].

Зважаючи на зазначене вище можна відмітити, що більшість дітей, які перебувають в інтернатних закладах, мають власних батьків або інших родичів, а причина перебування у даній інституції – складні життєві обставини, які не можуть подолати самотійно, та соціальна незахищеність сімей.

Влаштування значної кількості дітей до інтернатів можна було б уникнути при наявності у територіальних громадах послуг з підтримки дітей та сімей, у тому числі запровадження та розвитку патронату над дитиною як можливість оминати інституційний заклад.

Для реалізації зазначеного питання та подолання проблем, з якими стикаються територіальні громади щодо можливості тимчасового перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, а не в інституції, а також пошуку кандидатів у патронатні вихователі та подальшого запровадження даної послуги потрібні дієвіші заходи, зокрема проведення інформаційних кампаній, досліджень існуючих практик та інших заходів, в тому числі для розуміння необхідності такої послуги на рівні спільноти. Проектний підхід розглядає запровадження та розвиток послуги патронату як певний ланцюжок дій. Підсумком такої діяльності має стати досягнення певного результату, а саме запровадження та надання послуги з патронату над дитиною відповідно до потреб кожної громади.

1.3. Нормативно - правове регулювання послуги патронату над дитиною

Впровадження послуги патронату зумовлено потребою забезпечити вихованням і турботою дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, та можливістю залишитися проживати у своїй громаді, максимально наближено до біологічної родини.

Загальноєвропейські рекомендації про перехід від інституційної системи догляду до системи, яка заснована на послугах для сім'ї, зазначають про те, що

для того аби діти мали можливість зростати у своїх сім'ях та в подальшому брати активну участь у житті суспільства, держави мають перейти від інституційної, тобто інтернатної, системи захисту дітей до системи підтримки, де передбачені послуги на базі сім'ї та на рівні всієї громади. Цей складний процес передбачає:

- розвиток якісних соціальних послуг на рівні територіальної громади;
- почергове та заплановане закриття інтернатних закладів;
- передання ресурсів інституційних закладів новоствореним установам та службам [38, с. 12].

Нормативно-правові засади забезпечення прав дитини та підтримки сімей з дітьми регламентують Конституція України, кодекси, закони України, механізми реалізації державної політики описано у підзаконних актах (постановах Кабінету Міністрів України, наказах міністерств і відомств щодо відповідних інструкцій, порядку дій тощо).

Нормативному врегулюванню послуги патронату над дитиною передувало її пілотування Міжнародною благодійною організацією “Партнерство “Кожній дитині” спільно з громадами міст Бровари та Біла Церква Київської області (з 2009 та 2011 років відповідно), міста Києва (з 2012 року) та міста Умані Черкаської області (з 2015 року) за підтримки Всесвітнього дитячого фонду (Швеція) [18, с. 32]. Впродовж 2014-2016 років відбувався процес розробки проекту відповідного закону, який би посилив правові механізми щодо права дітей на виховання у сім'ї, впроваджував систему прийняття рішень у найкращих інтересах дитини та узаконив послугу патронату над дитиною.

На даний час у створенні законодавчого підґрунтя для надання послуги патронату над дитиною зроблено ряд кроків. Зокрема, у 2016-2017 роках відбувається остаточне нормативно-правове врегулювання зазначеної послуги, прийняття Верховною Радою України, Урядом України та Міністерством соціальної політики України відповідних законодавчих та нормативно-правових актів:

- Сімейний Кодекс України: глава 20 [37, ст. 252-256];

- Законом України №936-VIII від 26.01.2016 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» легалізовано послугу патронату над дитиною та розпочато державний експеримент із запровадження патронату в Україні [20, ст.1];
- Законом України №2402-III від 26.4.2001 «Про охорону дитинства» визначено терміни «забезпечення найкращих інтересів дитини», «дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах», встановлено, які діти потребують особливого захисту держави [32, ст.1];
- постановою Кабінету Міністрів України №148 від 16.03.2017 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» унормовано процедури створення патронатних сімей, запровадження послуги з патронату над дитиною в Україні, а також порядок оплати послуг патронатного вихователя та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя (Додаток А);
- наказом Міністерства соціальної політики України №1349 від 19.08.17 «Про затвердження Програми підготовки патронатних вихователів», затверджена відповідна Програма навчання для усіх патронатних сімей, яка була розроблена та апробована впродовж 2013-2016 років Партнерством «Кожній дитині» [26, п.1];
- підготовлено та сертифіковано групу національних тренерів, психологів, а також координаторів, які є відповідальними за пошук, відбір та навчання патронатних сімей в регіонах та територіальних громадах.

Крім того, визначено, яким чином буде фінансуватися зазначена вище послуга:

- 2017 – 2018 рр. – патронат фінансується з державного бюджету як субвенція місцевим бюджетам через мережу районних/міських управлінь соціального захисту;
- 2019 – 2026 рр. – Бюджетним кодексом України на розвиток патронату передбачено субвенцію місцевим бюджетам.

Проведений аналіз показав, що послуга з патронату над дитиною в сучасних реаліях критичного збільшення кількості сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, і мають намір влаштувати дітей до інтернатних закладів, а також з проведенням адміністративно-територіальної реформи та реформи деінституціалізації, має всі можливості та конкурентні переваги для територіальних громад над іншими соціальними ініціативами, такими як прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, а над інституційним закладом для дітей (інтернатна установа) і поготів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

За результатами проведеного нами дослідження, щодо оцінки можливості надання послуги патронату над дитиною у територіальних громадах Житомирської області та її конкурентноспроможності дає можливість сформулювати висновки до розділу 1:

1. Аналіз наукової літератури, діючих нормативно-правових актів, досліджень, дозволяє стверджувати, що питання послуги патронату над дитиною є актуальним, але її запровадження відповідно до потреби територіальних громад передбачає наявність професіоналів, спеціалістів з необхідними компетенціями та теоретичними і практичними знаннями у галузі соціальної роботи.
2. Патронат як тимчасова форма виховання дитини – це альтернатива інституційній (інтернатній) формі, що дає можливість закріпити сімейні цінності, забезпечити умови для деінституціалізації дітей, які через складні життєві обставини певний час не мають можливості проживати у власних родинах.
3. Очевидним є те, що хоча Україна знаходиться серед тих країн, які затвердили національну стратегію деінституціалізації, проте її виконання є неможливим шляхом простого закриття інтернатних закладів – це вимагає створення якісних альтернатив: послуг на рівні громади для підтримки вразливих сімей та дітей,

якою і є патронат над дитиною. А послугу патронату варто розглядати як перевірку спроможності та можливості територіальної громади попіклуватись про найбільш незахищені категорії, які проживають у громаді — дітей.

4. Проведений аналіз показав, що послуга з патронату над дитиною в сучасних реаліях критичного збільшення кількості сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, і мають намір влаштувати дітей до інтернатних закладів, а також з проведенням адміністративно-територіальної реформи та реформи деінституціалізації, має всі можливості та конкурентні переваги для територіальних громад над іншими соціальними ініціативами, такими як прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, а над інституційним закладом для дітей (інтернатна установа) і поготів.
5. Вбачаємо необхідність у проведенні обговорень питання запровадження послуги патронату над дитиною у територіальних громадах із представниками інститутів громадянського суспільства, керівним складом територіальних громад та іншими стейкхолдерами з метою з'ясування рівня зацікавленості та актуальності зазначеної послуги для конкретної території.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПОСЛУГИ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз існуючих практик та бар'єрів у розвитку патронатних сімей в адміністративно-територіальних одиницях Житомирщини

У 2020 році в Україні розпочався другий етап реалізації реформи деінституціалізації, який передбачає практичні кроки щодо розвитку послуг для сімей з дітьми в територіальних громадах, в тому числі патронату над дитиною, та потребує поінформованості суспільства.

На жаль, не зважаючи на важливість та актуальність, на сьогодні послуга патронату розвивається досить повільними темпами в Україні та в Житомирській області зокрема, в тому числі через низьку поінформованість суспільства про її переваги. Станом на 01.10.2020 в Україні налічується 160 сімей патронатних вихователів, понад 800 дітей отримали послуги патронату, з них: близько 44% повернулося до біологічних сімей, 48% влаштовані до сімейних форм виховання, однак 8% розміщені до інституційних закладів. У Житомирській області налічується 5 сімей патронатних вихователів (початок діяльності у 2019 році), в яких станом на 01.10.2020 19 дітей отримали послуги патронату, з них: 16% повернулося до біологічних сімей, 53% влаштовані до сімейних форм виховання (Додаток Б).

Враховуючи зазначене вище, обласною державною адміністрацією за підсумками нарад з питань організації надання соціальних послуг територіальними громадами були підготовлені відповідні доручення як головам територіальних громад, так і структурним підрозділам обласної державної адміністрації, в тому числі обласному центру соціальних служб та поставлено завдання роз'яснити, в тому числі зацікавленим сторонам, ключові переваги патронату та сприяти розвитку цієї послуги у територіальних громадах

Житомирської області шляхом проведення аналізу існуючих практик та перешкод у розвитку мережі патронатних сімей на території Житомирської області, а саме використовуючи методи інтер'ю, опитування, мозкового штурму та фокус-групових дискусій, націлених на врахування особистого досвіду, мотивації, готовності та думки респондентів, стейкхолдерів – діючих патронатних вихователів, кандидатів у патронатні вихователі, посадових осіб територіальних громад, тренерів по підготовці зазначених вище кандидатів.

Серед основних стейкхолдерів були визначені наступні зацікавлені сторони, зазначені у таблиці 2.1: - всі ті, чиї інтереси зачіпає поставлене питання або, на яких вплине рішення; - особи, які можуть брати (брали) участь у вирішенні даного питання чи реалізації рішення; - фахівці у даній сфері (експерти); - особи, які можуть бути рушійною силою змін.

Таблиця 2.1

Ідентифікація зацікавлених сторін з розвитку послуги патронату в територіальних громадах Житомирської області

1.	Посадові особи територіальних громад, в яких відсутня послуга патронату над дитиною	Окремі групи осіб, вчинити прямий вплив на яких є метою поставленого питання.
2.	Діючі прийомні батьки та батьки-вихователі, працівники інституційних закладів різного типу, вчителі та ін.	Окремі групи населення, вчинити прямий вплив на яких НЕ є метою вирішення питання, однак такий вплив буде спричинений внаслідок реалізації поставленого питання.
3.	Потенційні кандидати у патронатні вихователі	Окремі групи осіб, вчинити прямий вплив на яких НЕ є метою, однак щодо яких існує припущення, що за певних обставин вплив може бути спричинений внаслідок реалізації поставленого питання.
4.	Тренери з підготовки патронатних вихователів	Експерти, які є авторитетами у відповідній сфері, думка яких є важливою для прийняття відповідного рішення.
5.	Посадові особи територіальних громад, в яких діють сім'ї патронатних вихователів	Спеціалісти і фахівці у відповідній сфері, які можуть надати кваліфіковану допомогу відносно прийняття відповідного рішення.
6.	Патронатні вихователі, які надають послугу патронату над дитиною	Особі, які активно виявляють інтерес та працюють у відповідній сфері. Їх залучення сприяє адвокації патронату над дитиною.

Джерело: Власні дослідження автора

У ході ідентифікації нами зацікавлених сторін в процесі дослідження (анкетування) були враховані такі запитання: - Що очікують зацікавлені сторони від створення сімей патронатних вихователів? - Які ймовірні вигоди матимуть зацікавлені сторони? - Які ресурси зацікавлені сторони можуть спрямувати або ж навпаки, уникнути спрямування на послугу патронату над дитиною? - Які інші інтереси цих сторін можуть сприяти/стримувати створення та функціонування патронату? - Як кожна із зацікавлених сторін розцінює інші сторони у переліку? - Хто, на їх думку, може бути рушійною силою змін?

Окрім того, нами були підготовлені відповідні анкети (зразки представлено в Додатку В) з метою додаткового визначення та підсилення позитивних факторів запровадження патронату над дитиною та нейтралізації негативних, які були запропоновані для обговорення під час проведення фокус-груп та вебінарів з визначеними стейкхолдерами, а також в ході особистих зустрічей з керівниками та іншими представниками територіальних громад. Під час проведення зазначених заходів всім учасникам була гарантована анонімність та конфіденційність відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

У роботі фокус-груп, онлайн зустрічей, опитуванні та інших заходах були задіяні п'ять діючих патронатних вихователів, троє кандидатів у патронатні вихователі та їх добровільні помічники, три національні тренери з підготовки патронатних вихователів, а також по дві особи – представники територіальних громад (Баранівської, Брусилівської, Житомирської, Коростенської, Коростишівської, Малинської, Новоград-Волинської, Старосілецької, Стрийської, Хорошівської).

Визначення міри зацікавленості заінтересованих сторін можна побачити у таблиці 2.2, в якій нами було враховано наступні питання: - хто може одержати певну вигоду від прийняття даного рішення? - на кого запровадження патронату над дитиною може вплинути негативно? - хто є прихильниками даної послуги, а хто категорично проти?

Таблиця 2.2

Карта зацікавлених сторін

Назва зацікавленої сторони	Оцінка міри зацікавленості (від 0 до 4, де 4 - сильно заінтересовані; 3 - скоріше заінтересовані, ніж ні; 2 - не заінтересовані; 1 - опоненти; 0 - не відомо)	Оцінка впливовості зацікавленості сторони (від 0 до 4, де 4 - дуже впливова; 3 - скоріше впливова; 2 - скоріше не впливова; 1 - зовсім не впливова; 0 - не відомо)	Значимість для реалізації зацікавленої сторони (від 0 до 4, де 4 - дуже значуща; 3 - скоріше значуща; 2 - скоріше не значуща; 1 - не значуща; 0 - не відомо)	Роль, яку може зіграти зацікавлена сторона в створенні та діяльності патронатних вихователів.
Посадові особи територіальних громад, в яких відсутня послуга патронату над дитиною	3	4	4	Введення посад / наявність відповідних спеціалістів, які здійснюватимуть пошук, відбір, направлення на навчання кандидатів у патронатні вихователі; відповідна робота щодо забезпечення функціонування сім'ї патронатного вихователя.
Діючі прийомні батьки, батьки-вихователі, працівники інституційних закладів різного типу, вчителі, ін.	3	1	2	Можуть розглядатись як потенційні кандидати у патронатні вихователі.
Потенційні кандидати у патронатні вихователі	4	2	3	Можуть бути направлені на навчання у разі наявності всіх необхідних документів та відповідності вимогам.
Тренери з підготовки патронатних вихователів	4	2	4	Проведення відповідного навчання кандидатів у патронатні вихователі та членів міждисциплінарної команди з ведення випадку.

Посадові особи територіальних громад, в яких діють сім'ї патронатних вихователів	3	3	3	Приклад можливості громади якісного використання наявних ресурсів відносного зазначеного питання.
Патронатні вихователі, які надають послугу патронату над дитиною	4	1	4	Надання послуги патронату над дитиною в конкретній територіальній громаді.

Для оцінки впливовості стейкхолдера нами було враховано: повноваження й статус (політичний, соціальний та економічний) кожного; - ступінь організованості; - ресурси, які може мобілізувати стейкхолдер; - неофіційний вплив; - відносини з іншими стейкхолдерами.

Здійснений нами прогноз впливу зацікавлених сторін шляхом проведення фокус-групових дискусій, онлайн інтерв'ю та опитування, представлений в Додатку В, допоміг визначити цільову групу зацікавлених сторін, які є об'єктами впливу; категорії зацікавлених сторін, на яких не здійснюється вплив, але які сприяють запровадженню та розвитку патронату і можуть покращити її якість – експерти, особи, які виявляють інтерес, а також лідерів думок.

Завдяки проведеному аналізу та дослідженню ми отримали відповіді на запитання: - хто є ключовими зацікавленими сторонами в реформі деінституціалізації та розвитку послуги патронату, які їхні пропозиції; - зміцнили переконання відносно того, що новостворена послуга патронату над дитиною має відповідати потребам відповідної громади; а також підтвердили необхідність проведення інформаційних кампаній з метою рекрутингу кандидатів та розвитку даної послуги, при цьому залучаючи кошти державного та місцевих бюджетів.

2.2. Особливості проведення інформаційно-рекламних кампаній з розвитку послуги патронату над дитиною в Житомирській області

На нашу думку, головним лейтмотивом інформаційно-просвітницької роботи не тільки в Житомирській області, а і взагалі в Україні має стати твердження Конвенції ООН про права дитини, що дитині для її гармонійного розвитку необхідно зростати в сімейному оточенні в атмосфері щастя, любові і розуміння [14, с. 3].

На території Житомирської області до жовтня 2018 року інформаційно-рекламною кампанією щодо розвитку патронату над дитиною, в переважній більшості, займалась мережа центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, використовуючи такі комунікаційні інструменти як розповсюдження друкованої соціальної реклами (буклети, брошюри, плакати тощо – Додаток Г), висвітлення через засоби масової інформації, розміщення інформації на Інтернет ресурсах та через прямі контакти.

Метою проведення зазначеної інформаційно-рекламної кампанії було визначено:

- формування позитивної громадської думки щодо важливості послуги;
- підвищення зацікавленості керівників територіальних громад у створенні та підтримці патронату над дитиною;
- пошук кандидатів у патронатні вихователі.

Ми вважаємо і результати проведеного аналізу це підтверджують, що зазначена вище діяльність не мала бажаного ефекту у зв'язку з виділенням на забезпечення проведення відповідних заходів недостатньої суми коштів або взагалі їх відсутність. Кошти передбачені обласними програмами на 2020 рік на інформаційні заходи із запровадження послуги патронату над дитиною представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Кошти передбачені обласними програмами на 2020 роки на інформаційні заходи із запровадження послуги патронату над дитиною

Назва програми	Джерело фінансування	Орієнтовні обсяги фінансування, тис. грн.
Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2020 рік, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 18.12.2019 №1721	Обласний бюджет	0,0
Обласна цільова Програма реалізації сімейної, гендерної політики на 2020 рік, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 12.11.2019 №1643	Обласний бюджет	12180,0
Програма забезпечення та захисту прав дітей на 2019-2021 роки, затверджена рішенням Житомирської міської ради від 18.12.2018 №1263	Місцевий бюджет	0,0
Програма соціально-економічного розвитку Новоград-Волинської міської об'єднаної територіальної громади на 2019 рік, затверджена рішенням Новоград-Волинської міської ради від 20.12.2018 №602	Місцевий бюджет	1500,0

Наведені дані у таблиці 2.3 підтверджують несистематичність виділення коштів на проведення відповідних заходів інформаційного характеру щодо запровадження послуги патронату в області. Хоча в рамках обласної цільової Програми реалізації сімейної, гендерної політики на 2020 рік, затвердженої рішенням Житомирської обласної ради від 12.11.2019 №1643, обласному центру соціальних служб на виготовлення інформаційної тематичної друкованої продукції з питань запобігання соціальному сирітству дітей було виділено 12,1 тис. грн., на виготовлення буклетів/листівок щодо інформування громадян про послугу патронату над дитиною ця сума склала 3,1 тис. грн. Подібна ситуація і у Новоград-Волинській міській територіальній громаді: фінансування інформаційної кампанії з пошуку та рекрутингу кандидатів у патронатні вихователі – 1,5 тис. грн. на 2020 рік, що може свідчити про разовість заходу, а не плановану діяльність – даних коштів вистачить на виготовлення одного буклету в кількості до 1000 примірників (Додаток Д).

Враховуючи те, що в Житомирській області не було створено жодної патронатної сім'ї, в рамках проекту «Сімейний патронат: послуги

альтернативного догляду дітей у нових громадах» Партнерство «Кожній дитині» у жовтні-листопаді 2018 року долучилось до проведення інформаційної кампанії в Житомирській області шляхом організації прес-конференцій за участю місцевих засобів масової інформації та виступів на місцевих телерадіокомпаніях з теми розвитку послуги патронату над дитиною. Проведення даних заходів дало поштовх та можливість активізувати дану тему на Житомирщині та сприяти підвищенню обізнаності суспільства щодо переваг запровадження такої послуги в територіальних громадах. Витрати на забезпечення роздатковими матеріалами, організацію всіх заходів взяло на себе Партнерство «Кожній дитині», в тому числі часткові витрати (роздатковий матеріал на кожного учасника, робочі зошити для учасників та тренерів, доїзду та харчування учасників) на зазначене нижче навчання кандидатів. У результаті такої співпраці група з вісьми сімей кандидатів у патронатні вихователі та їх добровільних помічників була підготовлена у 2019 році, з яких п'ять – отримали позитивні рекомендації та функціонують на даний час.

Підсумовуючи, нами зроблено висновок, що тільки у випадку використання різноманітних інструментів впливу та відповідного фінансування заходів буде можливість досягнути поставленої мети, вплинути на лояльність суспільства і активізувати увагу на важливості виховання дитини в сімейному середовищі, уникаючи інституційної установи, мотивувати громадян стати патронатними вихователями.

2.3. Економічне обґрунтування переваги послуги патронату над дитиною в порівнянні з інституційними закладами догляду та виховання дітей

В процесі аналізу, ми встановили, що в Законі України «Про Державний Бюджет України на 2020 рік» передбачена субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення

батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом "гроші ходять за дитиною", оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримку малих групових будинків в розмірі 408,6 млн. грн. [21].

Що ж стосується фінансового забезпечення закладів інституційного догляду, то воно здійснюється з кількох джерел фінансування: державного, обласного, місцевого бюджету та недержавних джерел (наприклад, спонсорська або благодійна допомога).

Таблиця 2.4

Фінансове забезпечення інституційних закладів області [33, с. 26]

Рік	Державний бюджет	Обласний бюджет (грн)	Районний та міський бюджет (грн)	Бюджет ОТГ (грн)	Спонсорська та благодійна допомога (грн)
2016	-	192 207 920	2 093 368	-	8 866 671
2017	-	259 328 140	2 879 038	350000	8 877 266
2018	-	261 227 100	2 990 134	-	8 890 200
2019	-	292 344 940	3 157 021	-	8 972 360

У загальній сумі витрат у 2017 році на утримання інтернатних установ найбільшу частку займала оплата праці персоналу – 200 млн. грн, що становить 75,1% від загальних витрат (рис.2.1).



Рис. 2.1. Витрати на утримання інтернатних установ за категоріями

[33, ст. 26]

Не зважаючи на суттєве фінансування, зростання в якості догляду за дітьми не спостерігається, а витрати на потреби дитини пропорційно зменшуються в інституціях усіх відомств. У 2017 році всього 32,7 млн. грн. (12,3% від загальної суми фінансування 2017 р.) було витрачено на забезпечення потреб дитини (харчування, лікування, одяг тощо). Витрати в 2017 році на утримання однієї дитини в місяць в різних типах установ різні, варіюють від 3,6 тис. грн. (ліцей-інтернат) до 14,0 тис. грн. (будинки дитини), 10,8 тис. грн (дитячий будинок-інтернат). В середньому витрати на 1 дитину в інституційному закладі складають близько 7,6 тис. грн. в місяць [33, ст. 27].

В рамках моніторингу дотримання прав та інтересів дітей, які перебувають в установах та навчальних закладах, що є об'єктами спільної власності сіл, селищ, міст області була проведена відповідна робота у Комунальному навчальному закладі «Довбиська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» Житомирської обласної ради [29].

Аналіз стану фінансового забезпечення комунального навчального закладу «Довбиська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» Житомирської обласної ради за 2017-2019 роки представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Фінансове забезпечення закладу, тис. грн.

КЕКВ	2017 рік		2018 рік		2019 рік		Різниця 2019 р. до 2017 р.	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Заробітна плата з нарахуваннями	88732,0	80,2	8 008,4	77,9	8703,0	78,8	-170,2	-1,4
Енергоносії	455,6	4,1	529,0	5,1	681,6	6,2	226,0	2,1
Харчування	1466,7	13,2	1540,1	15	1470,6	13,3	4,0	0,1
Інші видатки	274,8	2,5	205,0	2	184,1	1,7	-90,6	-0,8
Всього видатків	11070,3	100	10283,4	100	11039,4	100	X	X

Як видно з наведеної таблиці 2.5, заробітна плата працівників у 2019 році в порівнянні з 2017 роком зменшилась на 1,4%. А у зв'язку зі збільшенням тарифів у 2019 році відповідно збільшились і видатки на енергоносії – на 2,1%. Тобто, фінансові видатки на Довбиську спеціальну загальноосвітню школу-

інтернат впродовж 2017-2019 років практично не зменшились, не зважаючи на те, що реформа інтернатних закладів розпочалась ще у 2017 році.

Таблиця 2.6

Структура персоналу закладу

Структура, штатні посади	Кількість штатних одиниць
Загальна кількість посад за штатним розписом	79,14
Фактична кількість працівників	75
Адміністративний персонал	5
Педагогічний персонал	34
Медичний персонал	2
Технічний (допоміжний) персонал	32
Соціальні педагоги, працівники	-
Психологи	1
Логопеди	1

Джерело: підготовлено автором за матеріалами тренінгу «Комплексне оцінювання інтернатних закладів» 25-26.02.2020, м. Житомир.

Кількість вихованців на одного працівника складає 1,1 осіб (всього в закладі на час проведення моніторингу перебувало 86 вихованців). Витрати на утримання однієї дитини на рік/місяць у 2019 році склали: 122 669,0/10 222,0 грн.

Оплата послуги патронату над дитиною складається з соціальної допомоги на утримання влаштованої під патронат дитини обсягом у 2,5 прожиткові мінімуми для дитини відповідного віку на місяць, а для дітей з інвалідністю – 3,5 прожиткові мінімуми як зазначено в табл.2.7.

Таблиця 2.7

Соціальна допомога на утримання влаштованої під патронат дитини

Фінансовий період	Діти віком від народження до 6 років	Діти віком від 6 до 18 років
3 01 січня 2018 року	1492 грн. x 2 = 2984 грн.	1860 грн. x 2 = 3720 грн.
3 01 січня 2019 року	1626 грн. x 2 = 3252 грн.	2027 грн. x 2 = 4054 грн.
3 01 грудня 2019 року	1779 грн. x 2 = 3558 грн.	2218 грн. x 2 = 4436 грн.
3 01 січня 2021 року	1921 грн. x 2,5 = 4802,5 грн. 1921 грн. x 3,5 = 6723,5 грн.	2395 грн. x 2,5 = 5987,5 грн. 2395 грн. x 3,5 = 8382,5 грн.

Грошове забезпечення за надану патронатним вихователем послугу в розмірі 5-ти прожиткових мінімумів для працездатних осіб на місяць, що відображено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Грошове забезпечення патронатного вихователя

Фінансовий період	Для працездатних осіб на місяць
3 01 січня 2018 року	1762 грн. x 5 = 8810 грн.
3 01 січня 2019 року	1921 грн. x 5 = 9605 грн.
3 01 грудня 2019 року	2102 грн. x 5 = 10510 грн.
3 01 січня 2021 року	2270 грн. x 5 = 11350 грн.

Порівнюючи витрати на оплату заробітної плати співробітникам, утримання інтернатного закладу загалом з грошовим забезпеченням послуги патронату над дитиною, чітко прослідкується, що держава витрачає на інституційні установи мільярди гривень. Але більшість даних коштів витрачаються на утримання будівель та оплату праці персоналу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами проведеного аналізу у розділі 2 нами сформульовано наступні висновки:

1. Ми вважаємо, що запровадження послуги патронату над дитиною дозволить територіальній громаді не витрачати мільйони гривень в рік на утримання дітей в інтернатних закладах різного типу та мати можливість самостійно визначати потребу у розвитку даної послуги на власній території.
2. Перевага послуги патронату для територіальної громади – забезпечення постійним робочим місцем патронатного вихователя, соціальну допомогу на утримання дітей та заробітну плату якому гарантує держава.
3. Завдяки проведеному аналізу ми змогли визначити ключові зацікавлені сторони в реформі деінституціалізації та їхні пропозиції щодо розвитку послуги патронату в громадах Житомирської області.

4. Наші дослідження, підтвердили необхідність проведення інформаційних кампаній з метою рекрутингу кандидатів та розвитку даної послуги, при цьому залучаючи кошти державного, місцевих бюджетів та неурядових організацій.

5. Держава витрачає на утримання інтернатних закладів мільярди гривень, але, не зважаючи на це, абсолютна більшість коштів використовується не на дітей (речі, продукти відповідно до потреб та ін.), а на утримання будівель та оплату праці персоналу.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Модель міжвідомчої взаємодії з органами місцевого самоврядування у запровадженні патронату над дитиною в Житомирській області

У зв'язку з проведенням адміністративно-територіальної реформи та реформи деінституціалізації постало питання відповідальності у процесі ДІ-реформи та взаємодії на всіх рівнях – національному, обласному із прямим залученням громади до планування та реалізації процесу розбудови соціальних послуг, в тому числі патронату над дитиною. Рівні відповідальності нами проілюстровано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Відповідальні за ДІ-реформу

Національний рівень		
Кабінет Міністрів України	Профільні міністерства	Регламентують нормативно-правове забезпечення процесу, принципи та підходи на державному рівні.
Обласний рівень		
Житомирська обласна адміністрація	Житомирська обласна рада	Розробка та затвердження регіонального плану реформування інституційних закладів догляду і виховання дітей, запровадження соціальних послуг на 2018-2026 роки; плани роботи відповідальних структур, Координаційної ради – міжвідомчої групи. Здійснення координації та моніторингу процесу в територіальних громадах та в області в цілому. Забезпечення навчання професіоналів - надавачів послуг, кандидатів у патронатні вихователі.
Рівень громади		
Голова територіальної громади	Міждисциплінарна група	Затвердження місцевих планів реформи з акцентом на створення, розвиток та фінансування відповідних послуг для підтримки дітей і сімей, в тому числі патронату над дитиною. Створення та підготовка відповідних служб, введення посад фахівців із соціальної роботи. Конкретизація місцевих планів по рокам та кількості патронатних родин, які треба створити.

Розроблені нами механізми міжвідомчої взаємодії представлені у моделі, яка показує безпосередній зв'язок між усіма учасниками процесу на рівні територіальної громади (Рис.3.1).

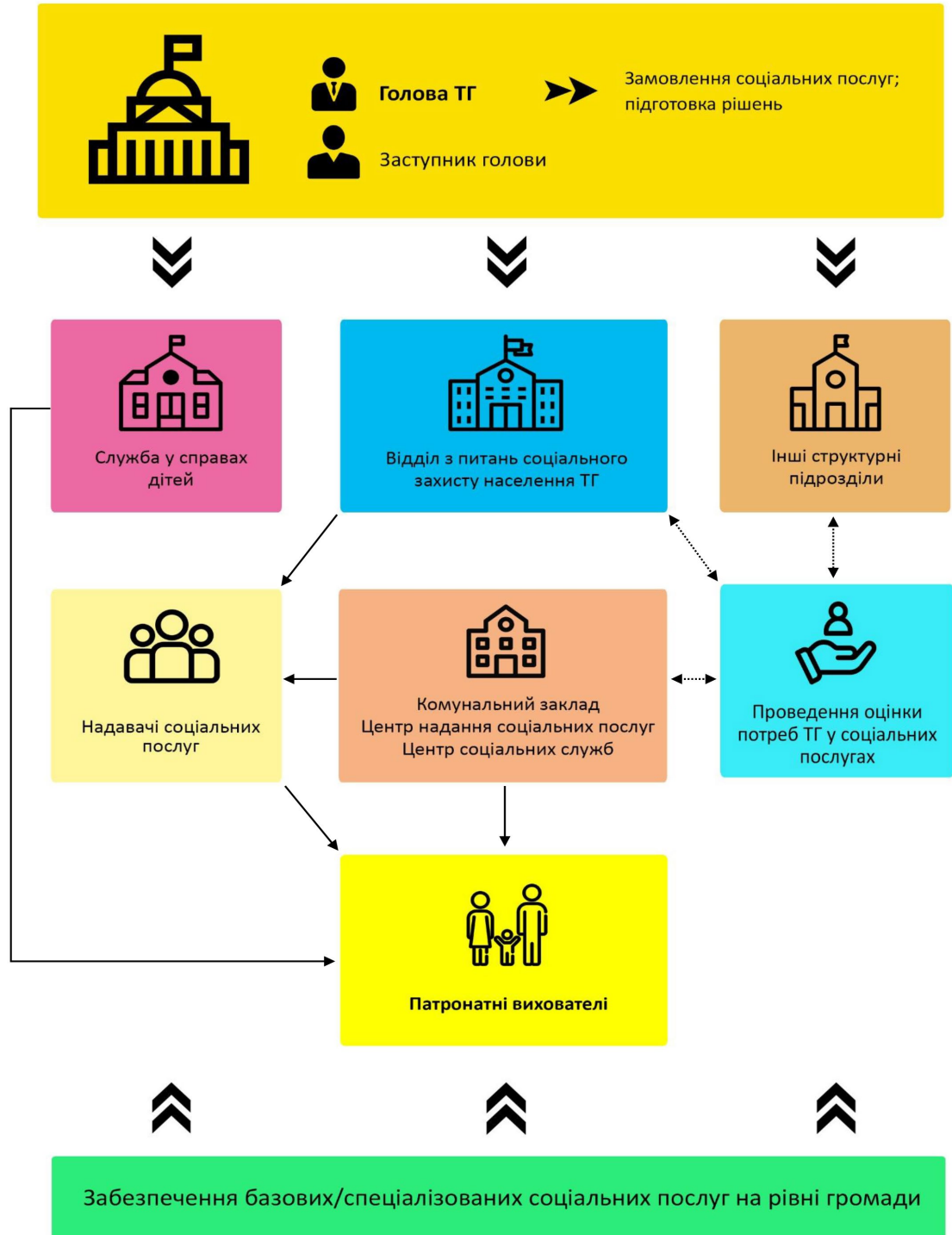


Рис.3.1. Інтегрована модель міжвідомчої взаємодії в територіальній громаді

Джерело: Власні розробки автора

Дана модель ґрунтується на Методичних рекомендаціях щодо організації діяльності територіальної громади у розвитку та забезпеченні надання соціальних послуг на рівні громади, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 30.12.2020 №868 «Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей» [5]. Але особливість розробленої нами та представленої моделі в тому, що акцентується увага саме на послугі патронату над дитиною.

Модель міжвідомчої взаємодії ілюструє певні переваги та недоліки для територіальної громади у забезпеченні соціальними послугами, а саме:

- рекомендуємо у структурі територіальної громади створити підрозділи з питань соціального захисту населення, служби у справах дітей, надавачів базових соціальних послуг – Центр соціальних служб / Центр надання соціальних послуг. Патронатний вихователь в зазначеній моделі розглядається як надавач спеціалізованої соціальної послуги, яку можуть замовляти інші громади;
- патронатний вихователь є окремим надавачем послуги та штатним працівником відповідного закладу – надавача соціальних послуг в громаді, наприклад, Центру надання соціальних послуг або Центру соціальних служб. Відповідно, з'являється і недолік даної моделі: в такому випадку є необхідність внесення професії «патронатного вихователя» у Класифікатор професій.

Заступник голови територіальної громади або заступник із соціальних питань координує зазначену вище діяльність. Здійснення контролю за діяльністю патронатного вихователя вбачаємо у компетенції служби у справах дітей.

Всі зазначені у моделі структурні підрозділи, в тому числі інші надавачі соціальних послуг в громаді, наприклад, неурядові організації, взаємопов'язані, так як є безпосередніми учасниками проведення оцінки потреб громади у соціальних послугах. У даному випадку недоліком може бути відсутність

достатньої кількості надавачів відповідних послуг на території громади, їх недоступність до жителів віддалених населених пунктів, невідповідна кваліфікація працівників, а також відсутність сімей патронатних вихователів на території даної громади.

3.2. Методичні рекомендації щодо розвитку соціальної ініціативи - патронату над дитиною в територіальних громадах Житомирської області

На основі аналізу науково-методичної літератури, нормативно-правових актів, результатів проведеного дослідження, а також розробленої інтегрованої моделі міжвідомчої взаємодії щодо надання соціальних послуг, в тому числі розвитку патронату в територіальних громадах Житомирської області, нами сформульовано наступні методичні рекомендації з метою подальшого активного розвитку патронату над дитиною в територіальних громадах Житомирської області:

1. Мають бути сформовані сталі переконання суспільства, у тому числі цільових груп, що патронат над дитиною – альтернатива інституційним закладам догляду та виховання дітей. Під час розробки методичних рекомендацій ми враховували, що ключову функцію у запровадженні даної послуги відіграє якісне проведення інформаційно-рекламних кампаній, що підвищить відсоток звернень кандидатів у патронатні вихователі та допоможе визначити ключові зацікавлені сторони – стейкхолдерів. При цьому доречним буде відмітити наступні кроки:

- проведення прямих контактів із цільовими групами осіб з метою інформування та пошуку кандидатів у патронатні вихователі;
- проведення досліджень щодо поінформованості відносно послуги патронату над дитиною широким кіл громадськості та зацікавлених сторін, аналізу становища дітей в громаді і визначення потреб цільових груп у зазначеній послугі;

- діалоги через засоби масової інформації, презентації на тематичних конференціях та інших заходах, в тому числі зустрічі із замовниками даної послуги, якими і є територіальні громади, особливу увагу при цьому звертаючи на старостинські округи.

2. Вбачаємо важливість у навчанні професіоналів та спеціалістів щодо організації та проведення інформаційних кампаній із запровадження послуги патронату над дитиною та інформування населення щодо ДІ-реформи. На наше глибоке переконання, потрібно акцентувати увагу на питанні розвитку відповідних компетентностей та готовності відповідальних осіб, на яких покладені функції з розвитку послуги патронату в конкретній території, до певної професійної діяльності, яка включатиме у себе не тільки професійні знання, уміння й навички, але і особистісні риси для забезпечення успішного просування поставленого питання.

3. Передбачити фінансування у відповідних місцевих програмах на проведення інформаційних заходів та розвиток патронату над дитиною, попередньо здійснивши оцінку потреб громади у послугах та наявних / необхідних ресурсах. Крім того, вважаємо за доцільне залучити ресурси громадських та благодійних організацій до процесу запровадження даної послуги на території Житомирської області.

4. Зважаючи на те, що патронатний вихователь є окремим надавачем соціальної послуги в територіальній громаді, вбачаємо необхідність внесення професії «патронатного вихователя» у Класифікатор професій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Поведена в даному розділі робота дозволила нам сформулювати наступні висновки узагальнюючого характеру:

1. Розроблено модель розвитку та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади, акцентовано увагу саме на послугі патронату над дитиною;

2. Рекомендуємо для якісного надання комплексної послуги патронату має бути побудована стратегія міжвідомчої взаємодії всіх учасників процесу конкретної територіальної громади, в тому числі їх рівні відповідальності;
3. Проведений нами аналіз показав необхідність акцентувати увагу на розвитку відповідних компетентностей та готовності відповідальних осіб, на яких покладені функції з розвитку послуги патронату в конкретній території, до певної професійної діяльності для забезпечення успішного просування даної послуги
4. Вважаємо, що у контексті соціальної послуги патронату є необхідність внесення професії «патронатного вихователя» у Класифікатор професій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Відповідно до поставленої мети та визначених нами у кваліфікаційній роботі завдань нами зроблено наступні висновки:

1. Аналіз наукової літератури, діючих нормативно-правових актів, досліджень, дозволяє стверджувати, що питання послуги патронату над дитиною є актуальним, але її запровадження відповідно до потреби територіальних громад передбачає наявність професіоналів, спеціалістів з необхідними компетенціями та теоретичними і практичними знаннями у галузі соціальної роботи.

2. Патронат як тимчасова форма виховання дитини – альтернатива інституційній (інтернатній) формі, що дає можливість закріпити сімейні цінності, забезпечити умови для деінституціалізації дітей, які через складні життєві обставини певний час не мають можливості проживати у власних родинах.

3. Реформа деінституціалізації вимагає створення якісних альтернативних послуг для сімей та дітей в громаді – патронат над дитиною, яку варто розглядати як перевірку спроможності та можливості територіальної громади піклуватись про найбільш незахищені категорії, які проживають у громаді – дітей.

4. З метою активізації зацікавленості широких кіл громадськості в послугі патронату над дитиною є необхідність зміни певних видів діяльності структурних підрозділів територіальних громад. Особливої актуальності набуває проведення інформаційних кампаній з розвитку даної послуги в територіальних громадах, в тому числі організації фокус-групових дискусій, вебінарів, зустрічей із керівним складом територіальних громад, замовниками даної послуги, із зацікавленими представниками інститутів громадянського суспільства. Завдяки проведеній роботі ми змогли визначити ключові зацікавлені сторони в реформі деінституціалізації та їхні пропозиції щодо розвитку послуги патронату в громадах Житомирської області.

5. Послуга з патронату над дитиною в сучасних реаліях критичного збільшення кількості сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, і мають намір влаштувати дітей до інтернатних закладів, а також з проведенням адміністративно-територіальної реформи та реформи деінституціалізації, має всі можливості та конкурентні переваги для територіальних громад над іншими соціальними ініціативами, такими як прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, а над інституційним закладом для дітей (інтернатна установа) і поготів.

6. Територіальна громада має можливість застосувати різноманітні варіанти фінансування послуги патронату, пропонуючи іншим територіальним громадам, у яких відсутні сім'ї патронатних вихователів, отримати дану послугу на платній основі.

7. Перевага послуги патронату для територіальної громади – забезпечення постійним робочим місцем патронатного вихователя, соціальну допомогу на утримання дітей та заробітну плату якому гарантує держава.

8. За результатами проведеного дослідження нами були сформульовані методичні рекомендації щодо розвитку соціальної ініціативи – патронату над дитиною в територіальних громадах Житомирської області.

9. Розроблено інтегрована модель розвитку та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади, при цьому акцентовано увагу саме на послугі патронату над дитиною.

10. У контексті подальшого розвитку послуги патронату та її конкурентностроможності є необхідність внесення професії «патронатного вихователя» у Класифікатор професій для зацікавлення широких кіл громадськості до даного процесу.

Підсумовуючи результати проведеного нами дослідження, потрібно відмітити, що, розглянуті в кваліфікаційній роботі положення не вичерпують багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання поставленої проблеми та усіх її аспектів. Подальшої розробки потребує механізм можливого співфінансування територіальними громадами послуги патронату над дитиною,

а також договір про співробітництво територіальних громад щодо надання послуги з патронату; введення патронатного вихователя в структуру та штати установи надавача соціальних послуг в громаді; затвердження на державному рівні відповідного щорічного моніторингу стану у сфері забезпечення прав дітей та сімей з дітьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран А. В. Права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні: проблеми реалізації та захисту. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 5–8.
2. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. № 3. С. 59–65.
3. Деякі питання здійснення патронату над дитиною : постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. №148. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF> (дата зверення: 01.02.2021).
4. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF> (дата зверення: 01.02.2021).
5. Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей : наказ Міністерства соціальної політики України від 30.12.2020 № 868. *Міністерство соціальної політики України*: офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5908.html> (дата зверення: 02.03.2021).
6. Ілюзія захисту: аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження системи захисту дітей в Україні. *Hope and Homes for Children* : веб-сайт. URL: <http://hopeandhomes.zorelit.net/blog/iliuziia-zakhystu-analitychnyj-zvit-za-rezultamy-kompleksnoho-doslidzhennia-systemy-zakhystu-ditej-v-ukraini/> (дата зверення: 26.01.2021).

7. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навч.-метод. комплекс / авт.-упоряд. : О. В. Безпалько та ін. ; за заг. ред.: І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
8. Керівні принципи щодо альтернативного догляду за дітьми : Резолюція A/RES/64/142, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 24 лютого 2010 року. URL: <https://sos-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/04/kerivni-princzipi-shhodo-alternativnogo-doglyadu-za-ditmi.pdf> (дата звернення 26.01.2021).
9. Кияниця З. Ми впевнені в правильності та ефективності моделі патронату. *Сирітству – ні!* : Всеукраїнський портал національного усиновлення. URL: <https://sirotstvy.net/ua/news/zinaida-kiyanitsya-mi-vpevnenni-v-pravilnosti-ta-efektivnosti-modeli-patronatu/> (дата звернення: 30.11.2020).
10. Кудрявцева О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2014. 20 с.
11. Лактіонова Г. М. Участь дітей у процесі прийняття рішень: сучасні підходи та стратегії. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання АПН України. Київ ; Житомир, 2004. С. 324–329.
12. Макійчук Т. Патронат як одна з форм сучасного підходу до розв'язання проблем улаштування дітей, що залишилися без піклування батьків. *Віче*. 2009. № 6. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1381/> (дата звернення: 30.11.2020).
13. Маренчук О. М. Правові засади захисту соціальних категорій дітей у сучасних умовах. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С. 131–138.
14. Методичні рекомендації щодо пошуку та відбору кандидатів у патронатні вихователі : розроблено в рамках проекту «Сімейний патронат: запровадження кращих практик альтернативного догляду дітей, які тимчасово залишилися без батьківського піклування». URL: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1519132054.pdf> (дата звернення 10.02.2021).

15. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики : навч. посіб. : у 2-х ч. / І. Д. Зверева та ін. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Партнерство "Кожній дитині". Київ : Задруга, 2010. Ч. 1. 228 с.
16. Падун Є. В., Тимуш І. С. Патронатне виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: історія та сучасність. *Цивільно-правове законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку* : матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квітня 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 46–50.
17. Петрочко Ж. В. Теоретичні основи патронату над дітьми. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 83–90.
18. Послуга сімейного патронату: пошук та первинний відбір кандидатів у патронатні вихователі : програма підготовки патронатних вихователів, МБО «Партнерство «Кожній дитині» в рамках проекту «Сімейний патронат: запровадження кращих практик альтернативного догляду дітей, які тимчасово залишилися без батьківської опіки» : метод. посіб. для тренера. Київ, 2018.
19. Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу : наук.-метод. посіб. / Г. М. Бевз та ін. Київ : Центр стратегічної підтримки, 2003. С. 6–16.
20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми : Закон України від 26.01.2016 р. № 936-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#Text> (дата звернення 10.02.2021).
21. Про Державний бюджет України на 2020 рік : пояснювальна записка до допрацьованого проекту Закону України до II читання. *ЛІГА: ЗАКОН*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GI00486V.html (дата звернення 10.02.2021).
22. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.05.2015 р. № 157-VIII : станом на 14.05.2020 р. : Ст. 4 : Основні умови добровільного об'єднання територіальних громад. *Законодавство України* :

база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата зверення: 01.02.2021).

23. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV : станом на 8 серпня 2020 р. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата зверення: 30.11.2020).

24. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту : наказ Міністерства соціальної політики від 25.02.2019 № 282. URL: <https://bukoda.gov.ua/uploads/editor/bukoda.gov.ua/Departments/departament-socialnogo-zahistu-naselennya/Nakaz%20282.pdf> (дата зверення: 10.02.2021).

25. Про затвердження плану заходів з реалізації II етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 №703-р. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2020-%D1%80#Text> (дата зверення: 01.02.2021).

26. Про затвердження програми підготовки патронатних вихователів : наказ Міністерства соціальної політики України від 19.08.2017 р. №1349. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1349739-17#Text> (дата зверення: 10.02.2021).

27. Про затвердження Програми соціально-економічного розвитку Новоград-Волинської міської об'єднаної територіальної громади на 2019 рік : рішення Новоград-Волинської міської ради від 20.12.2018 № 602. URL: <http://novograd.osp-ua.info/?np=prorishmr&period=01-2019> (дата зверення 16.02.2021).

28. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : станом на 13.02.2021 р. : Ст. 34 : Повноваження у сфері

соціального захисту населення. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/280/97-#Text> (дата зверення: 19.02.2021).

29. Про моніторинг дотримання прав та інтересів дітей, які перебувають в установах та навчальних закладах, що є об'єктами спільної власності сіл, селищ, міст області : розпорядження голови Житомирської обласної державної адміністрації та голови обласної ради від 14.02.2019 № 90/25.

30. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її І етапу : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 №526-р. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80> (дата зверення: 01.02.2021).

31. Про обласну цільову Програму реалізації сімейної, гендерної політики на 2020 рік : рішення Житомирської обласної ради від 12.11.2019 № 1643. *Житомирська обласна рада* : офіційний сайт. URL: <https://cutt.ly/6lr67Y4> (дата зверення 16.02.2021).

32. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. : станом на 31.12.2020 р. : Ст. 1 : Визначення термінів. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2402-14#Text> (дата зверення: 01.02.2021).

33. Про регіональний план реформування системи інституційного догляду і виховання дітей в Житомирській області на 2018–2026 роки : рішення сімнадцятої сесії VII скликання Житомирської обласної ради від 26.07.2018 №1133. *Житомирська обласна рада* : офіційний сайт. URL: <https://cutt.ly/DlrVx0v> (дата зверення: 10.02.2021).

34. Проведення комплексної оцінки потреб дитини в інтернатному закладі : результати дослідж. / за заг. ред. О. Г. Карагодіної. Київ : ТОВ "Перфект Стійл", 2007. 128 с.

35. Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2020 рік : затверджена рішенням сімнадцятої сесії VII скликання Житомирської обласної ради від 18.12.2019 № 1721. URL: <http://economy-zt.gov.ua/files/e-region/2020/12/PROGRAMA%202020%20%D0%B7%D1%96%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%2025.06.2020.pdf> (дата звернення 16.02.2021).
36. Сидорчук М. С. Послуга сімейного патронату як альтернатива центрам соціально-психологічної реабілітації та притулкам. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя: Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 81–84.
37. Сімейний кодекс України : станом на 01.01.2021 р. *Законодавство України : база даних / Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2947-14#Text> (дата звернення: 01.02.2021).
38. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник : у 2-х ч. : Ч. 2 : Ознаки вразливості та специфіка підтримки сім'ї та дитини / А. В. Аносова та ін. ; за заг. ред.: Т. М. Журавель та ін. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 567 с.
39. Фуште Л. Історія становлення патронатних відносин в Україні. *Освітній простір України*. 2015. № 6. С. 18–27.
40. Schwab C., Malleret T. COVID-19: The Great Reset. FORUM PUBLISHING, 2020. URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf> (дата звернення 10.02.2021).